

Naziv: Akcija za ljudska prava – Human Rights Action (HRA)

Adresa: Bul. Svetog Petra Cetinjskog br. 130/VII, Podgorica, Crna Gora

Tel: +382 20 232 348/ 232 358

Email: hra@t-com.me

Web sajt: www.hracion.org

NARATIVNI IZVJEŠTAJ O RADU U 2019. GODINI

Akcija za ljudska prava je u 2019. godini djelovala u okviru sljedećih programa:

1. Nezavisnost i odgovornost sudstva
2. Pravda za žrtve ratnih zločina
3. Zaštita prava osoba sa mentalnim oboljenjima
4. Sloboda izražavanja
5. Suzbijanje torture
6. Prava djeteta
7. Crna Gora i Evropski sud za ljudska prava
8. Besplatna pravna pomoć

1. NEZAVISNOST I ODGOVORNOST SUDSTVA

Akcija za ljudska prava (HRA) zalaže se, od osnivanja, za obezbjeđivanje garancija nezavisnosti i nepristrasnosti sudstva i državnog tužilaštva i jačanje njihove odgovornosti, imajući u vidu da je za djelotvornu zaštitu ljudskih prava neophodno da državno tužilaštvo i sudstvo postupa nezavisno i nepristrasno, kao i da nasljeđe višedecenijskog jednopartijskog sistema i to što je u Crnoj Gori neprekidno na vlasti ista politička stranka posljednjih 30 godina, nije pogodovalo uspostavljanju pravosuđa kakvo odgovara demokratskom društvu.

U okviru ovog programa, HRA je još 2007. godine predložila reformu izbora sudija i uvođenje različitih garancija nezavisnosti u vezi imenovanja i napredovanja sudija i članova/ca Sudskog savjeta i Tužilačkog savjeta; pratila rad Sudskog i Tužilačkog savjeta i reformu imenovanja i utvrđivanja odgovornosti sudija i tužilaca; pratila primjenu Strategije reforme pravosuđa s posebnim fokusom na jačanje kapaciteta profesija u vezi sa pravosuđem - notara, medijatora, izvršitelja, sudskih vještaka i advokata; analizirala djelotvornost sredstava za zaštitu prava na suđenje u razumnom roku i određivanje pritvora u odnosu na evropske standarde, itd.

Od usvajanja Ustava Crne Gore u oktobru 2007. godine, HRA je kritikovala odredbe koje se odnose na pravosuđe, u pogledu nedovoljnih garancija nezavisnosti Sudskog savjeta, predsjednika Vrhovnog suda, sudija

Ustavnog suda i Ombudsmana. Vlada Crne Gore je prepoznala HRA kao jednog od inicijatora izmjena Ustava do kojih je došlo 2013. godine. Iako su izmjene Ustava 2013. godine donekle unaprijedile rješenja iz Ustava od 2007. godine, HRA smatra da i dalje nijesu predviđene neophodne garancije za depolitizaciju, nezavisnost i samostalnost pravosudnog sistema.

Crna Gora nije uspjela da obezbijedi da Sudski savjet bude zaista nezavisno tijelo. Grupa država protiv korupcije pri Savjetu Evrope (GRECO), Evropska mreža sudskih savjeta (ENJC) i Akcija za ljudska prava (HRA) dale su preporuke koje su se odnosile na osnaživanje nezavisnosti Sudskog savjeta, međutim te preporuke nijesu usvojene do kraja 2019. godine. Nijesu obezbijedjeni uslovi za nezavisan i nepristrasan izbor četiri člana Sudskog savjeta iz reda uglednih pravnika, kao što je to slučaj sa Savjetom za elektronske medije i Savjetom Agencije za sprečavanje korupcije, koji sada uživaju mnogo veći nivo nezavisnosti i nepristrasnosti od Sudskog savjeta iako je ustvari uloga Sudskog savjeta da obezbijedi nezavisnost sudstva. S druge strane, ministar pravde je i dalje član Sudskog savjeta.¹ Neuspjeh da se postigne parlamentarni dogovor o izboru članova Sudskog savjeta iz reda uglednih pravnika, samo ukazuje na želju da se ovo, navodno nezavisno tijelo, dodatno politizuje.²

U 2019. godini HRA je nastavila s radom na projektu „Analiza izbora sudija i tužilaca u Crnoj Gori“, u okviru projekta "Reforma pravosuđa: Unaprjeđenje kapaciteta organizacija civilnog društva u doprinosu očuvanju integriteta pravosuđa" koji je podržala Evropska unija. Protekla godina bila je prožeta određenim brojem ozbiljnih nepravilnosti, a koje su se ticale rada Sudskog savjeta. Sudski savjet nije poštovao Ustav i Statut Sudskog savjeta, kojima je propisano ograničenje da jedno lice može biti birano za predsjednika suda najviše dva puta.³ Kršenje ovog pravila bilo je najuočljivije prilikom trećeg izbora Vesne Medenice za predsjednicu Vrhovnog suda, kao i prilikom izbora petorice predsjednika sudova koji su prethodno najmanje dva puta bili birani na istu funkciju u istim sudovima.

HRA je u aprilu 2019. uputila protestno pismo⁴ predsjedniku Sudskog savjeta Crne Gore, zbog toga što je javnost bila onemogućena da prati sjednicu Sudskog savjeta održanu 19. aprila 2019. godine, a na kojoj su intervjuisani kandidati za sudije Vrhovnog suda i sudova za prekršaje, kao i kandidati za predsjednike Apelacionog suda i Viših sudova u Podgorici i Bijelom Polju.

HRA je u maju 2019, u saradnji sa 10 nevladinih organizacija, uputila pismo upozorenja tadašnjem predsjedniku Sudskog savjeta da bi treći mandat Vesne Medenice na čelu Vrhovnog suda bilo neustavno⁵, ali bez uspjeha. Nažalost, u ovoj situaciji nije postojao pravni lijek koji se mogao iskoristiti, a Vlada i Skupština nijesu bile zainteresovane da o ovom pitanju zatraže mišljenje Venecijanske komisije. Najveći dio stručne javnosti (svi koji su se javno oglašavali) bili su stava da Medenica nije imala pravo ponovne kandidature na mjesto predsjednice Vrhovnog suda. Samo su sudije Vrhovnog suda i Sudski savjet podržavali njenu kandidaturu.

U junu 2019, HRA je uputila pismo svakom sudiji Vrhovnog suda pojedinačno, dostavljajući im i tekst profesorke dr Vesne Rakić Vodinelić, osobe koja je 2000. godine predsjedavala komisijom za reformu crnogorskog pravosuđa, a u kojem je detaljno objašnjena neustavnost trećeg mandata predsjednice Vrhovnog suda. Sudski savjet (ogoljen od neophodnih garancija nezavisnosti) je i pored naših napora, na osnovu preporuke Opšte

¹ Za više detalja pogledajte „Izbor i napredovanje sudija i tužilaca u Crnoj Gori (2016 – 2019)“, Akcija za ljudska prava, jun 2019, dostupno na linku: <http://www.hracion.org/2019/09/10/izbor-i-napredovanje-sudija-i-tuzilaca-u-crnoj-gori/>

² Tekst "Gorjanc Prelević: Hitno izabrati četiri člana Sudskog savjeta" dostuon na linku: <https://www.hracion.org/2018/07/02/1-7-2018-gorjanc-prelevic-hitno-izabrati-cetiri-clana-sudskog-savjeta/>

³ Isto lice može biti birano za predsjednika Vrhovnog suda najviše dva puta, član. 124, para. 5 Ustav Crne Gore, 2013.

⁴ Protestno pismo predsjedniku Sudskog savjeta Crne Gore, dostupno na linku: <https://www.hracion.org/category/saopstenja/page/6/>

⁵ Pismo 11 crnogorskih nevladinih organizacija upućeno Sudskom savjetu povodom odluke o kandidatu za izbor Predsjednika Vrhovnog suda i kandidatima za izbor predsjednika Osnovnih sudova u Podgorici, Baru, Plavu, Rožajama i Kotoru, dostupno na adresi: <http://www.hracion.org/2019/05/31/31-5-2019-odlucivanje-o-prijavama-kandidatkinje-za-izbor-na-funkciju-predsjednika-vrhovnog-suda-i-kandidata-za-izbor-na-funkcije-predsjednika-osnovnih-sudova-u-podgorici-baru-plavu-rozajama-i-kotor/>

sjednice Vrhovnog suda donio odluku da Medenica po treći put bude izabrana za predsjednicu Vrhovnog suda.⁶ Ministar pravde Zoran Pažin⁷ je podržao Medenicin treći mandat ponavljajući sporni stav Sudskog savjeta da je to u skladu sa opštom zabranom retroaktivne primjene zakona, promovišući na taj način apsurdan argument da Medenica prije Ustavnih izmjena iz 2014. godine nije ni bila birana na funkciju predsjednice Vrhovnog suda.

U junu 2019, izvršna direktorica HRA je učestvovala u televizijskom duelu sa predstavnicom Sudskog savjeta u emisiji „Načisto“ urednika Petra Komnenića⁸ na televiziji Vijesti⁸. Emisija, u kojoj se raspravljalo o izborima u sudstvu, izazvala je veliko interesovanje javnosti.

U julu 2019, HRA je u okviru projekta „Analiza izbora sudija i tužilaca u Crnoj Gori“ organizovala okrugli sto na kojem je predstavljen izvještaj HRA o praćenju rada Sudskog i Tužilačkog savjeta.⁹ Naglašena je obaveza da Sudski i Tužilački savjet moraju biti nezavisni i samostalni, i da se u odnosu na njih moraju pojačati garancije nezavisnosti, kako bi prilikom odlučivanja bili oslobođeni političkog uticaja. Na okruglom stolu su govorili izvršna direktorica HRA Tea Gorjanc Prelević, članice Sudskog savjeta Vesna Simović Zvicer i Ana Perović Voinović, sekretarka Sekretarijata Tužilačkog savjeta Crne Gore, Tatjana Savković i projekt koordinator u Centru za monitoring i istraživanje (CeMI), Bojan Božović.

Istog mjeseca, HRA je nastavila da prati sjednice Sudskog savjeta, i da njeni predstavnici prisustvuju sjednicama na kojima se intervjuišu sudije i kandidati za predsjednike sudova. Iako je Sudski savjet usvojio Smjernice za obavljanje intervjua sa kandidatima u 2017. godini, te Smjernice nijesu primijenjene. Osobama prijavljenim na javni oglas br. 01-2491/19-30 od 07.05.2019. godine, za izbor 10 kandidata za sudije u osnovnim sudovima nijesu postavljena adekvatna pitanja, a nekima uopšte nije bilo postavljeno nijedno pitanje. Predsjednik Sudskog savjeta, Mladen Vukčević nije tražio svoje izuzeće iako je jedna kandidatkinja, koja je na kraju izabrana, bila kćerka njegovog bliskog kolege, rektora Univerziteta „Mediterran“, gdje je gospodin Vukčević zaposlen. Vesna Medenica je takođe prekršila ovo pravilo učestvujući u ispitivanju 3 kandidata s kojima je bila usko povezana i to: a) kandidatkinje koja je radila kao savjetnica u kabinetu predsjednice Vrhovnog suda; b) kandidatkinje čija je majka bila vjenčana kuma Medenice i c) kandidata čiji je otac, sudija Vrhovnog suda Crne Gore i dugogodišnji najbliži Medeničin kolega, njen zamjenik na čak tri funkcije (predsjednice Krivično-pravnog vijeća Vrhovnog suda; predsjednice Sudskog savjeta i predsjednice Vrhovnog suda). Sva navedena lica ocijenjena su najvišim ocjenama na temelju intervjua koji nijesu vođeni u skladu s propisima, jer znatnom broju kandidata nije postavljeno nijedno pitanje, dok su ostalima postavljena irelevantna pitanja, koja nisu propisana smjernicama i koja nisu omogućila ocjenjivanje kandidata u skladu sa kriterijumima propisanim zakonom.

HRA je u julu uputila pismo¹⁰ predsjedniku Sudskog savjeta Mladenu Vukčeviću pozivajući da Sudski savjet ponovi intervju sa kandidatima i da se ubuduće osigura izbor kandidata za sudije samo na osnovu zakonito sprovedenog postupka.

U avgustu 2019, nakon što je Sudski savjet i pored našeg apela da se ponove intervjui sa kandidatima za sudije, okončao postupak izbora kandidata donošenjem Odluke o izboru, HRA je u saradnji sa MANS-om, IA i CGO podnijela dva zahtjeva Agenciji za sprječavanje korupcije (ASK) za utvrđivanje povreda odredbi Zakona o sprječavanju korupcije u pogledu sukoba interesa od strane predsjednika Sudskog savjeta Mladena Vukčevića¹¹

⁶ Tekst koji je napisala Dr. Prof. Vesna Rakić Vodinelić (koja je vodila Vladinu radnu grupu crnogorske reforme sudstva 1999-2000) u kojem je pojašnjena naustavnost trećeg mandata predsjednice Vrhovnog suda dostupan na linku: <https://www.hracion.org/2019/06/19/19-6-2019-izbor-predsjednika-sudova-i-primena-ustava-i-zakona-o-sudskom-savjetu-i-sudijama-crne-gore/>

⁷ „Pažin: Prije Sudskog savjeta Medenica i nije imala mandat, zato sada nije neustavno na funkciji“ *Dnevni list Vijesti*, dostupan na: <https://www.vijesti.me/vijesti/drustvo/pazin-medenica-prije-sudskog-savjeta-i-nije-imala-mandat-zato-sada-nije-neustavno-na-funkciji>

⁸ Cijelu emisiju „Načisto“ održanu 6.6.2019.godine možete pogledati na linku: <https://www.youtube.com/watch?v=vDYlbGNpYBY>

⁹ "Izbor i napredovanje sudija i državnih tužilaca u Crnoj Gori (2016-2019)", Akcija za ljudska prava, jun 2019, dostupno na: <http://www.hracion.org/wp-content/uploads/2019/09/MNE-Izbor-i-napredovanje-sudija-i-drzavnih-tuzilaca-u-Crnoj-Gori-1.pdf>

¹⁰ HRA pismo upućeno predsjedniku Sudskog savjeta Mladenu Vukčeviću, 10. jula 2019, povodom intervjua sa sa kandidatima prijavljenim na javni oglas br. 01-2491/19-30 od 07.05.2019. godine, za izbor 10 kandidata za sudije u osnovnim sudovima, dostupno na linku: <https://www.hracion.org/2019/07/10/hra-protestno-pismo-upuceno-sudskom-savjetu-crne-gore/>

¹¹ Zahtjev upućen ASK za pokretanje postupka protiv javnog funkcionera Mladena Vukčevića, dostupan na linku: http://www.hracion.org/wp-content/uploads/2019/08/NVO-Zahjev-za-pokretanje-postupka_Vukcevic.pdf

i predsjednice Vrhovnog suda Crne Gore i članice Sudskog savjeta Vesne Medenice¹². Zahtjevi su podnijeti zato što se Vukčević i Medenica prilikom odlučivanja o izboru kandidata za sudije osnovnih sudova u julu mjesecu nijesu izuzeli iz odlučivanja o izboru četiri kandidata – djece njihovih dugogodišnjih prijatelja, odnosno savjetnice iz kabineta. Oba zahtjeva je odbio direktor ASK.¹³

U septembru, HRA, MANS, IA i CGO su nakon dobijanja obavještenja da su zahtjevi za pokretanje postupaka protiv Medenice i Vukčevića odbijeni uputili pismo predsjedniku Savjeta ASK, Momčilu Raduloviću u kojem su od Savjeta ASK zatražili da preispita rad direktora ASK u predmetu.

U septembru 2019, HRA je objavila publikaciju „Izbor i napredovanje sudija i tužilaca u Crnoj Gori (2016-2019)“¹⁴ u kojem su detaljno analizirani postupci izbora i napredovanja sudija i državnih tužilaca u Crnoj Gori od početka primjene novog sistema izbora i napredovanja 1. januara 2016. godine do 1. juna 2019. godine.

U septembru su se i izvjestioci Parlamentarne skupštine Savjeta Evrope (PSSE/PACE) Ionut Stroe i Anne Mulder sreli sa izvršnom direktoricom HRA i razgovarali o nezavisnosti sudstva i slobodi izražavanja u Crnoj Gori¹⁵. HRA je izvjestiocima dostavila svoje izvještaje, a najviše je razgovarano o nedostatku nezavisnosti i nepristrasnosti Sudskog savjeta, nezakonitosti prilikom izbora sudija i predsjednika sudova i neustavnosti izbora predsjednice Vrhovnog suda. Predloženo je da PACE vrati Crnu Goru u proceduru monitoringa (koji je obustavljen 2015) da bi se državi pomoglo da obezbijedi nezavisnost sudstva.

U septembru, HRA je u saradnji sa MANS-om i IA podnijela Specijalnom državnim tužilaštvu (SDT) i Vrhovnom državnim tužilaštvu (VDT) krivičnu prijavu protiv članova i članica Sudskog savjeta, zbog postojanja osnova sumnje da su, grubo kršeći propise prilikom gore pomenutog izbora 10 kandidata za sudije u osnovnim sudovima Crne Gore po javnom oglasu (br. 01-2491/19-30) u julu 2019 godine, izvršili krivična djela zloupotreba službenog položaja (član 416 Krivičnog zakonika Crne Gore (KZCG), nesavjestan rad u službi (čl. 417 KZCG), protivzakoniti uticaj (čl. 422 KZCG), falsifikovanje isprave (čl. 412 KZCG) i povreda ravnopravnosti (čl. 159 KZCG).¹⁶

Dana 28.10.2019. godine, specijalni tužilac Veljko Rutović, dostavio je neobrazloženi akt (Kt. S.br.138/19 od 15.10.2019), kojim nas je obavijestio da je odbacio našu krivičnu prijavu podnijetu protiv predsjednika i članova/ica Sudskog savjeta, jer „ne postoji osnovana sumnja da su prijavljeni izvršili krivična djela koja su im stavljena na teret, niti bilo koje drugo krivično djelo za koje se gonjenje preduzima po službenoj dužnosti“. Tužilac Rutović nije naveo nikakve razloge za takvu odluku.¹⁷ Na odluku o odbacivanju krivične prijave HRA, MANS i IA su uputile žalbu VDT.

U decembru 2019. državna tužiteljka VDT, Đurđina Nina Ivanović, nas je obavijestila da je „nakon razmatranja predmetnih spisa, ocijenila da je odluka specijalnog tužioca pravilna i zakonita“. Ona takođe nije dala nikakve razloge za takvu njenu odluku.¹⁸

¹² Zahtjev upućen ASK za pokretanje postupka protiv javne funkcionerke Vesne Medenice, dostupan na linku: http://www.hracion.org/wp-content/uploads/2019/08/NVO-Zahtjev-za-pokretanje-postupka_Medenica.pdf

¹³ Saopštenje za javnost povodom odluke ASK da odbije zahtjeve za pokretanje postupaka protiv članova Sudskog savjeta Mladena Vukčevića i Vesne medenice, dostupno na linku: <https://www.hracion.org/2019/08/29/ask-stiti-umjesto-da-procesuira-sukob-interesa/>

¹⁴ „Izbor i napredovanje sudija i tužilaca u Crnoj Gori (2016 – 2019)“, Akcija za ljudska prava, jun 2019, dostupno na linku: <http://www.hracion.org/2019/09/10/izbor-i-napredovanje-sudija-i-tuzilaca-u-crnoj-gori/>

¹⁵ Obavještenje o HRA sastanku sa izvjestiocima Parlamentarne skupštine Savjeta Evrope, dostupno na linku: <https://www.hracion.org/2019/09/13/hra-sastanak-sa-izvjestiocima-parlamentarne-skupstine-savjeta-evrope/>

¹⁶ Saopštenje povodom podnošenja krivične prijave protiv članova Sudskog savjeta dostupno na linku: <https://www.hracion.org/2019/09/13/krivicna-prijava-protiv-sudskog-savjeta/>

¹⁷ Saopštenje povodom odbacivanja krivične prijave protiv članova Sudskog savjeta od strane SDT, dostupno na linku: <https://www.hracion.org/2019/10/28/specijalni-tuzilac-rutovic-odbacio-prijavu-protiv-sudskog-savjeta/>

¹⁸ Saopštenje povodom odluke VDT Đurđine Nine Ivanović, da u postupcima članova Sudskog savjeta nema elemenata krivičnih djela navedenih u krivičnoj prijavi koju su HRA, MANS i IA podnijeli povodom izbora 10 kandidata za sudije po javnom oglasu br. 01-2491/19-30 od 07.05.2019. godine, dostupno na linku: <https://www.hracion.org/2019/12/11/drzavno-tuzilastvo-ne-smije-protiv-sudskog-savjeta-jedini-je-moguci-zakljucak-neobrazlozenih-odluka-sdt-i-vdt-o-odbacivanju-krivicne-prijave-nevladinih-organizacija/>

Tokom cijele 2019. godine, HRA je redovno pratila sjednice Sudskog i Tužilačkog savjeta. I pored neuspjeha sa podnijetom krivičnom prijavom i zahtjevima ASK, evidentno je da su aktivnosti HRA ipak doprinijele da ova dva savjeta posvete više pažnje poštovanju Zakona, Poslovnika i Smjernica za obavljanje intervjua, te da izbori kandidata za sudije, odnosno predsjednika sudova počnu da se sprovode u skladu sa obavezujućim propisima.

HRA je u julu 2019. kritikovala odluku Ustavnog suda Crne Gore kojom je proglasio neustavnim član 39 Zakona o Ustavnom sudu, a kojim je bilo propisano da ovaj sud mora donijeti odluku u roku u 18 mjeseci od podnošenja ustavne žalbe. HRA je tom prilikom istakla da je ovakva odluka Ustavnog suda suprotna zaštiti prava na suđenje u razumnom roku.¹⁹

¹⁹ HRA saopštenje "Ustavni sud zaštitu ljudskih prava osudio na čekanje" od 19.7.2019. godine, dostupno na linku: <http://www.hracion.org/2019/07/19/ustavni-sud-zastitu-ljudskih-prava-osudio-na-cekanje/>

2. PRAVDA ZA ŽRTVE RATNIH ZLOČINA

HRA se od osnivanja zalaže za suočavanje sa istinom o ratnim zločinima izvršenim tokom ratova na teritoriji bivše Jugoslavije i ostvarivanje prava žrtava tih zločina na sveobuhvatne reparacije koje obuhvataju naknadu štete, krivičnu pravdu, memorijale za žrtve, i obrazovanje u cilju sprečavanja ponavljanja ratova i zločina. HRA je članica Koalicije koja se od 2008. godine zalaže za osnivanje RECOM (Regionalne komisije za utvrđivanje činjenica o ratnim zločinima i drugim teškim povredama ljudskih prava počinjenim na teritoriji nekadašnje SFRJ od 1. januara 1991. do 31. decembra 2001. godine).

U predmetu *Krdžalija and Others v. Montenegro* (79065/13), pokrenutom povodom nedjelotvorne istrage ratnog zločina Deportacije izbjeglica, Evropski sud za ljudska prava je 19. januara 2018. komunicirao predstavku Crnoj Gori. Grupu majki, supruga i kćerki stradalih izbjeglica u ovom predmetu volonterski zastupa izvršna direktorica HRA, Tea Gorjanc Prelević. Radi se o zločinu iz maja 1992. godine, kada je crnogorska policija nezakonito uhapsila najmanje 66 Muslimana, civila starosti od 18 do 66 godina, koji su u Crnu Goru izbjegli od rata u Bosni i Hercegovini, a onda ih kao taoce predala njima neprijateljskoj vojsci bosanskih Srba. Većina tih izbjeglica je ubijena ili su stradali u logorima Republike Srpske u BiH, dok je samo mali broj uspio da preživi. Komuniciranje predstavke u ovom slučaju predstavlja značajan korak ka utvrđivanju odgovornosti Crne Gore zbog toga što nije djelotvorno istražila i utvrdila odgovornost za ovaj ratni zločin.

HRA je u periodu od maja do oktobra 2019. godine sprovela projekat pod nazivom “Deportacija – da se ne zaboravi i ne ponovi” uz podršku Evropske unije kroz program “Aktivizam civilnog sektora za pomirenje u regionu bivše Jugoslavije – podrška REKOM-u”. U okviru ovog projekta, HRA je početkom maja 2019. godine uputila pismo svim odbornicima i odbornicama Skupštine Opštine Herceg Novi, predsjednicima partija i predsjedniku Skupštine Opštine Herceg Novi, povodom ignorisanja prethodne inicijative za podizanje spomen obilježja žrtvama deportacije izbjeglica 1992. godine u Herceg Novom. U pismu smo zatražili da nas obavijeste o stavu u pogledu podizanja spomen-obilježja žrtvama deportacije izbjeglica, kakav god on bio. U pismu upućenom predsjedniku Skupštine Opštine Herceg Novi zatražili smo da nas obavijesti da li je neko od odbornika predložio da se ova inicijativa uvrsti u dnevni red Skupštine i njegovom stavu u pogledu podizanja spomen-obilježja žrtvama deportacije izbjeglica.

HRA je u maju 2019. godine organizovala panel diskusiju u Podgorici pod nazivom “Zločin Deportacija 1992. – post factum 2019.” Diskusija je održana u EU Info centru u Podgorici, i okupila je 35 predstavnika relevantnih institucija, nevladinih organizacija, medija, studenata, članova porodica žrtava, građana itd. Na panelu su govorili: Nebojša Vučinić, profesor Pravnog fakulteta i Fakulteta političkih nauka Univerziteta Crne Gore, nekadašnji sudija Evropskog suda za ljudska prava; Milan Popović, profesor Pravnog fakulteta Univerziteta Crne Gore; Tamara Milaš, saradnica na programima u Centru za građansko obrazovanje (CGO) i portparolka Koalicije za REKOM u Crnoj Gori, i Tea Gorjanc Prelević, HRA izvršna direktorica.²⁰

HRA je u saradnji sa Centrom za građansko obrazovanje (CGO) i Centrom za žensko i mirovno obrazovanje ANIMA, u maju 2019. godine, organizovala obilježavanje 27. godišnjice od kako je u Crnoj Gori izvršen zločin protiv izbjeglica iz Bosne i Hercegovine, poznat kao “Deportacija izbjeglica”. HRA svake godine obilježava godišnjicu ovog zločina, zalaže se za kažnjavanje odgovornih, podizanje spomen obilježja i uspostavljanje dana sjećanja na ovaj zločin, i zalaže se da Uprava policije/Ministarstvo unutrašnjih poslova iskažu žaljenje i izvinjenje zbog tog zločina. Ovo je 15. po redu memorijalno okupljanje kojim nezvanična Crna Gora odaje počast žrtvama ovog ratnog zločina, a 10. koje se održava ispred centra policije u Herceg-Novom, gdje se zahtijeva postavljanje memorijalnog obilježja za žrtve. Sa nama je, po prvi put, bio i jedan od nekolicine preživjelih žrtava deportacije

²⁰ Detaljnije na: <http://www.hracion.org/2019/05/27/odrzana-panel-diskusija-zlocin-deportacija-1992-post-factum-2019-2/>

25. maja 1992. godine, gospodin Sadik Demirović, koji je uspio da preživi logor u Foči. On je po prvi put poslije deportacije došao u Herceg Novi da bi prisustvovao memorijskom okupljanju.²¹

U septembru 2019, HRA je u okviru gore navedenog projekta organizovala i premijerno izvođenje predstave „Deportacija“ u Podgorici, po tekstu Željka Vušurovića, dramaturga sa Cetinja, u produkciji Kulturnog centra Novi Pazar. Predstava je motivisana potrebom suočavanja Crne Gore sa zločinom i činjenicom da za njega do danas niko nije krivično odgovarao. Do tad je predstava odigrana u Novom Pazaru, Sarajevu, Plavu i Kotoru, ali ne i u Podgorici.²² Predstavi je prethodila konferencija za štampu na kojoj su govorili svi glumci iz predstave - Enver Petrovci, Jasna Ornela Bery, Vahid Džanković, Dženana Džanić, Darja Badnjević i Hana Beštić, autor drame – Željko Vušurović i HRA izvršna direktorica – Tea Gorjanc Prelević.²³

HRA je u julu 2019. godine, zajedno sa Centrom za građansko obrazovanje objavila saopštenje povodom obilježavanja 24 godine od genocida u Srebrenici.²⁴

Izvršna direktorica HRA se, na poziv Američke ambasade, u septembru 2019. godine sastala sa predstavnicima FBI (Vanya Voivedich) i Ministarstva za nacionalnu bezbjednost SAD (William Tomljanovic i Michael McVicker) koji aktivno rade na predmetima ratnih zločina. Na sastanku se govorilo o predmetima ratnih zločina u odnosu na Crnu Goru i iskustva kada su u pitanju dosadašnja suđenja. Posebno je bilo riječi o HRA izvještajima „Suđenja za ratne zločine u Crnoj Gori (2009-2015)“²⁵ i „Naknada štete žrtvama ratnih zločina u Crnoj Gori“²⁶, za koje je iskazano posebno interesovanje.

HRA je u novembru 2019. godine predsjedniku Vlade Crne Gore Dušku Markoviću podnijela inicijativu za donošenje zakona u Crnoj Gori o rehabilitaciji i obeštećenju žrtava političkog progona – zatvorenika i zatvorenica Golog otoka, Svetog Grgura i drugih zatvora. Predložili smo da Vlada hitno oformi radnu grupu za izradu ovog zakona i da u radnu grupu uključi predstavnika Udruženja „Goli otok“ i druge predstavnike civilnog sektora.²⁷ Imajući u vidu da ni dva mjeseca kasnije nismo dobili odgovor, HRA je u saradnji sa Udruženjem „Goli otok“ podnijela Vladi Crne Gore, odnosno Ministarstvu pravde, predlog za pokretanje elektronske peticije pod nazivom „Inicijativa za donošenje Zakona o rehabilitaciji i obeštećenju žrtava političkog progona – zatvorenika/ca Golog otoka, Svetog Grgura i drugih zatvora“, da bi obezbijedili da Vlada razmotri ovu inicijativu.²⁸ Ministarstvo pravde je u decembru 2019. godine odbilo predlog za pokretanje ove elektronske peticije i obavijestilo da će svakako pažljivo razmotriti inicijativu.²⁹

3. ZAŠTITA PRAVA MENTALNO OBOLJELIH OSOBA

HRA je i u 2019. godini nastavila da se zalaže za ispunjavanje preporuka iz projekta "Van izolacije - ostvarivanje prava pacijenata sa mentalnim oboljenjima", koji je zahvaljujući podršci EU sproveda 2016-2017. godine u saradnji sa Mental Disability Advocacy Center (MDAC) iz Budimpešte i Centrom za žensko i mirovno obrazovanje (ANIMA) iz Kotora. Izvještaj iz tog projekta "Poštovanje ljudskih prava pacijenata smještenih u psihijatrijskim ustanovama u Crnoj Gori" objavljen je u junu 2017. godine i dostavljen u julu 2017. godine

²¹Detaljnije: <http://www.hracion.org/2019/05/25/25-5-2019-nvo-obiljezile-27-godina-nekaznenog-ratnog-zlocina-deportacije-bosansko-hercegovačkih-izbjeglica/>

²²Detaljnije: <http://www.hracion.org/2019/09/08/najava-izvođenja-pozorisne-predstave-deportacija-u-podgorici/>

²³Detaljnije: <http://www.hracion.org/2019/09/23/najava-za-utorak-press-konferencija-povodom-pozorisne-predstave-deportacija/>

²⁴Detaljnije: <http://www.hracion.org/2019/07/11/24-godine-od-genocida-u-srebrenici/>

²⁵ Izvještaj je dostupan: <http://www.hracion.org/2017/05/26/sudenja-za-ratne-zlocine-u-crnoj-gori-2009-2015/>

²⁶ Izvještaj je dostupan: <http://www.hracion.org/2016/12/31/naknada-stete-zrtvama-ratnih-zlocina-u-crnoj-gori/>

²⁷ Detaljnije: <http://www.hracion.org/2019/11/03/vlada-da-hitno-oformi-radnu-grupu-za-izradu-zakona-o-rehabilitaciji-i-obestecenju-zrtava-golog-otoka/>

²⁸ Detaljnije: <http://www.hracion.org/2019/11/18/podnijet-predlog-za-pokretanje-elektronske-peticije-inicijativa-za-donosenje-zakona-o-rehabilitaciji-i-obestecenju-zrtava-politickog-progona-zatvorenika-ca-golog-otoka-svetog-grgur/>

²⁹ Detaljnije: <http://www.hracion.org/2019/12/06/ministarstvo-pravde-ce-razmotriti-inicijativu-za-donosenje-zakona-o-rehabilitaciji-i-obestecenju-zrtava-politickog-progona-zatvorenika-ca-golog-otoka-svetog-grgura-i-drugih-zatvora/>

Komitetu za prava osoba sa invaliditetom UN (CRPD), koji ga je uzeo u obzir prije konačnog razmatranja izvještaja Crne Gore.

Predstavnica HRA je gostovala u emisiji "Reflektor" na TV Vijesti na temu "Uslovi i način liječenja osoba sa mentalnim poremećajima"³⁰, učestvovala na konferenciji povodom obilježavanja Međunarodnog dana ljudskih prava koju je organizovalo Ministarstvo za ljudska i manjinska prava,³¹ dala izjave o materijalnim uslovima u psihijatrijskim institucijama i o potrebi izgradnje nove Klinike za psihijatriju u Podgorici,³² o zlostavljanju u psihijatrijskim ustanovama³³ i poštovanju prava pacijenata smještenih u Specijalnoj bolnici za psihijatriju u Kotoru.³⁴

HRA je nastavila da se zalaže za unapređenje zakona i praksi od značaja za osobe sa psiho-socijalnim invaliditetom. Tako je predstavnica HRA u maju 2019. godine postala članica Radne grupe za izradu Akcionog plana za realizaciju preporuka UN Komiteta za prava osoba sa invaliditetom koju je oformilo Ministarstvo rada i socijalnog staranja. Prvi sastanak ove Radne grupe je održan tek šest mjeseci nakon osnivanja i na prvom sastanku su definisane nadležnosti pojedinih institucija. Do kraja 2019. godine Akcioni plan nije izrađen.

HRA je zagovarala postupke prevencije i liječenja koji će obezbijediti poštovanje ljudskih prava osoba sa psiho-socijalnim invaliditetom, posebno kroz deinstitucionalizaciju uz adekvatnu podršku. U tom kontekstu, prevodili smo tekstove relevantnih internacionalnih institucija i organizacija koji tretmane osoba sa psiho-socijalnim invaliditetom posmatraju kao pitanje ostvarenja socijalne pravde i ljudskih prava i bili prisutni u medijima.

U oktobru 2019. godine, na Svjetski dan mentalnog zdravlja, HRA je putem saopštenja apelovala na nadležne institucije (Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo rada i socijalnog staranja, Ministarstvo pravde, Lokalne samouprave, Zavod za zapošljavanje Crne Gore itd.) da hitno, u okviru svojih nadležnosti, preduzmu mjere i aktivnosti predviđene Strategijom zaštite i unapređenja mentalnog zdravlja u Crnoj Gori 2019-2023, konkretno, da uspostave telefonsku liniju za pomoć u krizi za djecu i mlade; da formiraju radnu grupu za izradu analize uslova i potreba za početak realizacije socijalnog stanovanja uz podršku u zajednici; da unaprijede funkcionisanje asertivnih timova koji su oformljeni pri Centrima za mentalno zdravlje i sprovedu analizu usklađenosti legislative u oblasti mentalnog zdravlja sa relevantnim međunarodnim preporukama na području poštovanja i zaštite ljudskih prava osoba sa mentalnim oboljenjima. Prema našim saznanjima, sa realizacijom svih ovih aktivnosti se kasni jer je trebalo da budu sprovedene od početka 2019. godine.³⁵

HRA je 30.3.2019. godine Ministarstvu za ljudska i manjinska prava predala projektni predlog u cilju sprovođenja preporuka CRPD za Crnu Goru, ali projekat nije dobio podršku Ministarstva jer ga evaluatori, koje je Ministarstvo angažovalo, nisu ocijenili dovoljnim brojem bodova. HRA je tražila ocjenu evaluatora, kao i njihove biografije na uvid 9.12.2019- godine, ali do kraja godine te podatke od Ministarstva nije dobila.

³⁰ Kompletna emisija je dostupna na: <https://www.vijesti.me/tv/uslovi-i-nacin-lijecenja-osoba-sa-mentalnim-poremecajem?fbclid=IwAR0O1wf60-2qP8PxQoJaT8h2Rjlk59oIEqUJEOK5nbfICA98G5FV2dIW02q>

³¹ Detaljnije na: <http://www.mmp.gov.me/vijesti/217649/Prava-lica-sa-intelektualnim-poteskocama-u-fokusu-Dana-ljudskih-prava.html>

³² Detaljnije na: <https://fosmedia.me/index.php/infos/drustvo/fos-video-u-posjeti-klinici-za-psihijatriju-lijecenje-duse-traje-dugo-i-trazi-podrsku>

³³ "Prikriivanje zlostavljanja pacijenta u Dobroti nedopustivo i mora se kazniti", *Fos media*, dostupno na: <http://www.hracion.org/2019/06/27/portal-fosmedia-prikrivanje-zlostavljanja-pacijenta-u-dobroti-nedopustivo-i-mora-se-kazniti/>

³⁴ "Gorjanc Prelević za FOS: Dobrota je bolnica a ne zatvor, odgovornost na Vladi", *Fos media*, dostupno na: <https://fosmedia.me/infos/drustvo/gorjanc-prelevic-za-fos-dobrota-je-bolnica-ne-zatvor-odgovornost-na-vladi>

³⁵ Detaljnije na: <http://www.hracion.org/2019/10/09/povodom-svjetskog-dana-mentalnog-zdravlja/>

4. SLOBODA IZRAŽAVANJA

a. Zakon o medijima

HRA je u februaru 2019. podnijela 11 amandmana na Nacrt zakona o medijima, u cilju uvođenja standarda iz prakse Evropskog suda za ljudska prava u pravni poredak Crne Gore. Amandmani su se odnosili na odgovornost elektronskih medija za komentare, zaštitu reputacije autora, zaštitu izvora informacije, ukidanje odgovornosti za štetu, pravo na odgovor, procesne aspekte objavljivanja odgovora i ispravke, procesne aspekte individualnih prava, prava na privatnost i dužnu novinarsku pažnju. U periodu od 20. februara do 1. novembra 2019. godine Ministarstvo kulture sačinilo je novi, značajno izmijenjen Nacrt Zakona o medijima, a nijedan od predloženih amandmana nije usvojen. Najdrastičnije je to da novi nacrt ne sadrži odredbu o pravu na privatnost, kao i to da se u tekstu zakona pominje termin „dužna novinarska pažnja“ iako sam zakon ovaj pojam ne definiše. HRA je blagovremeno predložila odredbu kojom bi se taj pojam definisao.

b. Zakon o nacionalnom javnom emiteru RTCG

HRA je u februaru 2019. dostavila amandmane i na Nacrt zakona o nacionalnom javnom emiteru jer je njime predviđeno oduzimanje nadležnosti Savjetu RTCG da vrši nadzor nad primjenom programa i prenošenje te nadležnosti na „nezavisno regulatorno tijelo“. Takođe HRA je prigovarala novom rješenju da Skupština bira listu sa članovima i članicama Savjeta RTCG u cjelini, smatrajući da se kandidati prijavljuju samostalno i da tako treba da budu vrednovani. Prigovorili smo i na zahtjev da Vlada daje saglasnost, tj. zaključuje Ugovor o pružanju javnih usluga RTCG, o planu programa RTCG i budžetu za njegovo finansiranje, što nije u skladu sa preporukama o uređivačkoj i finansijskoj nezavisnosti javnog servisa od Vlade. Nije usvojen HRA predlog da član Savjeta i Odbora, direktor RTCG i Ombudsman RTCG ne mora biti samo crnogorski državljanin. Konačno iz HRA je ukazano na to da Zakonom nije regulisano propisivanje obaveze hitnog vođenja postupka o zahtjevima za zaštitu prava kandidatkinje/kandidata za članstvo u Savjetu RTCG, odnosno članice/člana Savjeta RTCG koji su razriješeni funkcije i konačnog odlučivanja u tim postupcima prije nego što izbor i razrješenje stupe na snagu.

c. Nezakonita smjena predstavnika NVO

U Crnoj Gori su krajem 2017. i u 2018. godini nezakonito smijenjeni predstavnici civilnog sektora u državnim tijelima, a da pritom nijesu imali djelotvoran pravni lijek. Dok je vladajuća koalicija njihova mjesta odmah popunila odgovarajućim članovima, osobe koje su razriješene morale su da se upuste u višegodišnja suđenja koja, kad se završe, neće imati nikakvog efekta na ta razrješenja, a ni na društvo u cjelini. Jedan o razriješenih članova Savjeta RTCG je Goran Đurović kojeg je parlament diskriminatorски smijenio na osnovu političkih neslaganja, zbog čega je njegovo pravo na slobodu izražavanja bilo ugroženo, ali i pravo na pravično suđenje i pravo na djelotvoran pravni lijek. HRA je u saradnji sa Media Law Defence Initiative iz Londona 2018. godine podnijela predstavku Evropskom sudu za ljudska prava za Gorana Đurovića.

HRA je u martu pozdravila presudu Osnovnog suda u Podgorici kojom je utvrđeno da je odluka Skupštine CG o razrješenju Gorana Đurovića sa funkcije člana Savjeta RTCG nezakonita. Tom prilikom je istaknuto da je sud prihvatio argumentaciju HRA i utvrdio da Đurović nije bio u konfliktu interesa jer nije prekršio odredbe Zakona o nacionalnom javnom emiteru, po kojima je jedino mogao biti razriješen.

U julu 2019, izvršna direktorica HRA i advokat Dalibor Tomović su objavili tekst sa detaljnom kritikom pravnog stava Vrhovnog suda Crne Gore kojim je predviđeno da redovni sudovi više ne mogu da preispituju odluke parlamenta.³⁶

³⁶ Portal Vijesti: Pravnim stavom protiv kontrole parlamenta, tekst dostupan na linku: <https://www.hracion.org/2019/07/25/portal-vijesti-pravnim-stavom-protiv-kontrole-parlamental/>

U septembru 2019, HRA je kritikovala odluku Višeg suda u Podgorici, koji je u predmetu po tužbi Gorana Đurovića, ukinuo odluku Osnovnog suda u Podgorici pozivajući se na pravni stav Vrhovnog suda Crne Gore od 27.6.2019. godine o tome da redovni sudovi nisu nadležni da ispituju zakonitost odluka Skupštine Crne Gore.

U novembru 2019, HRA je izrazila negodovanje i zbog odluke sudije Osnovnog suda u Podgorici, Radovana Vlaovića, koji je u ponovljenom suđenju odbacio tužbu Gorana Đurovića protiv Skupštine Crne Gore zbog nenadležnosti. Sudija Vlaović se pozvao na kontraverzni pravni stav Vrhovnog suda od 27. juna po kome redovni sudovi nisu nadležni da ispituju zakonitost odluka Skupštine.

d. Zakon o slobodnom pristupu informacijama

U septembru 2019, 44 crnogorske nevladine organizacije, među kojima i HRA, uputile su otvoreno pismo premijeru Crne Gore i ministru javne uprave, pozivajući da se povuče Predlog nacrta izmjena i dopuna Zakona o slobodnom pristupu informacijama, kojim je Vlada neadekvatno pokušala da riješi rastući problem nedovoljne transparentnosti državnih organa.

U novembru 2019, HRA je zajedno sa nevladinim organizacijama MANS, IA, Centar za građanske slobode (CEGAS) i CEMI podnijela set amandmana na Predlog zakona o slobodnom pristupu informacijama, u koje se ističe da se predloženim izmjenama dodatno ograničavaju prava građana, suprotno Ustavu, međunarodnim konvencijama i praksi Evropskog suda za ljudska prava. Istaknuto je da nacrt predviđa neprecizne osnove koji omogućuju ograničenja na pristup informacijama, nove osnove za skrivanje informacija, ukida prava građana i ne rješava probleme u praksi. Ministarstvo javne uprave nije usvojilo najvećio dio podnijetih predloga.

e. Zakon o tajnosti podataka

HRA je zajedno sa 24 nevladine organizacije u martu 2019. godine uputila poziv Vladi Crne Gore da povuče Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o tajnosti podataka iz procedure, organizuje javnu raspravu i uskladi taj dokument sa međunarodnim standardima.³⁷ U pozivu je ukazano da je Predlogom, koji je Vlada usvojila, predviđeno uvođenje novog osnova za proglašavanje podataka tajnim, koji nije u skladu sa Ustavom ni sa međunarodnim ugovorima koji obavezuju Crnu Goru.

U julu 2019, HRA je zajedno sa 35 nevladinih organizacija uputila pismo Ministarstvu odbrane Crne Gore, u kojem je traženo da iz procedure povuče sporne odredbe Zakona o tajnosti podataka kojima se predviđa neustavno skrivanje podataka od javnosti.³⁸

f. Ostale aktivnosti

U avgustu 2019, Ustavni sud je usvojio inicijativu HRA za ocjenu ustavnosti člana 145 stav 4 Zakona o elektronskim komunikacijama, podnijetu u oktobru 2016. godine, povodom gašenja aplikacije „Viber“ na dan parlamentarnih izbora. Ustavni sud Crne Gore je spornu odredbu proglasio neustavnom i stavio je van pravne snage.

Krajem maja 2019, povodom 15 godina od nerasvijetljenog ubistva osnivača i glavnog urednika dnevnog lista "Dan" Duška Jovanovića, HRA je na svoj izvještaj iz 2016. godine "Nerasvijetljeno ubistvo direktora i glavnog urednika dnevnog lista Dan Duška Jovanovića – pitanja bez odgovora"³⁹ i sa žaljenjem istakla da se još uvijek ne zna ko je sve učestvovao u izvršenju ubistva, ko ga je i zašto naručio i ko je odgovoran za to što istraga nije dovela do ozbiljnijih rezultata. HRA je ponovo zatražila od Vlade da angažuje stranog eksperta da pomogne u preispitivanju istrage tog ubistva, kako je zahtijevala i Komisija za praćenje istraga napada na novinare.

³⁷ Saopštenje „Poziv Vladi da povuče predložene izmjene zakona o tajnosti podataka“ dostupno na linku: <https://www.hracion.org/2019/03/12/12-3-2018-poziv-vladi-da-povuce-predlozene-izmjene-zakona-o-tajnosti-podataka/>

³⁸ Saopštenje „Ministarstvo odbrane da povuče predložene izmjene Zakona o tajnosti podataka“ dostupno na linku: <https://www.hracion.org/2019/07/03/ministarstvo-odbrane-da-povuce-predlozene-izmjene-zakona-o-tajnosti-podataka/>

³⁹ Saopštenje povodom 15 godina od ubistva novinara Duška Jovanovića dostupno na linku: <https://www.hracion.org/2019/05/26/26-5-2019-15-godina-nerasvijetljenog-ubistva-duska-jovanovica/>

HRA je u decembru 2019. snažno osudila napad na novinara dnevnog lista Dan, Vladimira Otaševića 3. decembra 2019, u tržnom centru „Delta“ u Podgorici, pošto je fotografisao državnog tužioca u druženju sa osobom koju tužilaštvo sumnjiči za izvršenje krivičnog djela.⁴⁰

U decembru 2019, nakon što je Vlada Crne Gore ponovo predložila uvođenje kažnjavanja za neodavanje počasti državnoj himni u Zakon o javnom redu i miru, HRA je ukazala na činjenicu da ni jedna država u okruženju (Slovenija, Hrvatska, Bosna i Hercegovina, Srbija, Makedonija, Kosovo) nema propisanu kaznu za neodavanje počasti prilikom izvođenja himne, te da bi bilo potrebno da Vlada o predloženim izmjenama zakona zatraži mišljenje međunarodnih organizacija kao što su Savjet Evrope ili Evropska unija, prije nego što crnogorski parlament glasa o Predlogu zakona.

Predstavnik HRA je krajem decembra prisustvovao sjednici skupštinskog Odbora za politički sistem, pravosuđe i upravu⁴¹ na kojoj je iznio stav organizacije po pitanju usvajanja izmjena Zakona o javnom redu i miru, u pogledu uvođenja prekršajne odredbe zbog nedavanja počasti himni.

Takođe, HRA je u saradnji sa IA otpočela osamnaestomjesečni projekat „Okupljanja za ljudska prava: Sloboda javne riječi u javnom prostoru“ uz podršku EU. Projekat se bavi pravom na slobodu izražavanja i slobodu mirnog okupljanja. U okviru ovog projekta HRA će pružati besplatnu pravnu pomoć građanima i grupama građana kojima je povrijeđeno pravo na mirno okupljanje i sačinice publikaciju u kojoj će kroz pregled prakse Evropskog suda za ljudska prava biti detaljnije predstavljeno ostvarivanje prava na slobodu izražavanja kroz korišćenje prava na mirno okupljanje.

Sve aktivnosti u okviru ovog programa izvedene su volonterski, bez posebnog projekta.

5. PRAVA DJETETA

HRA od avgusta 2019. godine sprovodi projekat u okviru regionalne inicijative "Jednak pristup djece pravdi" koja se realizuje u Crnoj Gori i Albaniji uz tehničku podršku UNICEF-a i finansijsku pomoć Vlade Kraljevine Norveške. Radi se o dvogodišnjoj inicijativi čiji je cilj stvaranje uslova za primjenu procedura u pravosuđu koje su prilagođene uzrastu djeteta, koje uzimaju u obzir mišljenje djeteta i vode računa o njegovom najboljem interesu. U okviru navedene inicijative, zadatak HRA je da na odgovarajući način djeci obezbijedi informacije o mehanizmima za zaštitu njihovih prava. Odlučili smo da osmislimo i izradimo uputstva za zaštitu dječjih prava u formi stripa, koji bi kroz zanimljivu priču predstavio najčešće probleme djece s odgovarajućim rješenjem.

Do kraja 2019. godine, sproveli smo dva konkursa - za ilustratora/ku i autora/ku stripa na temu zaštite dječjih prava.⁴² HRA će prije finalizovanja stripa raditi i na njegovoj promociji u cilju obezbjeđivanja što šireg pristupa djece pravdi.

6. SUZBIJANJE TORTURE

HRA je 1. marta 2019. uputila pismo direktoru Uprave policije⁴³, Veselinu Veljoviću, povodom objavljivanja izvještaja Evropskog komiteta za sprječavanje mučenja i nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili

⁴⁰ Saopštenje "HRA osuđuje napad na novinara Otaševića i apeluje da se istraže sve okolnosti" dostupno na linku: <https://www.hracion.org/2019/12/04/hra-osuđuje-napad-na-novinaru-otasevica-i-apeluje-da-se-istraze-sve-okolnosti/>

⁴¹ Obavještenje o održanoj sjednici skupštinskog odbora dostupno na linku: <http://www.skupstina.me/index.php/me/radna-tijela/odbor-za-politicki-sistem-pravosuđe-i-upravu/item/4086-odrzana-95-sjednica-odbora-za-politicki-sistem-pravosuđe-i-upravu>

⁴² Detaljnije na: <https://www.hracion.org/2020/01/22/strip-o-zastiti-djecjih-prava/>

⁴³ Detaljnije o CPT zaključcima i preporukama u pismu koje je dostupno na linku: <http://www.hracion.org/wp-content/uploads/2019/03/Pismo-1-3-2019.doc>

kažnjavanja (CPT) o posjeti Crnoj Gori 2017. godine, apelujući na njega da obavijesti javnost o konkretnim mjerama koje će preduzeti da iskorijeni zlostavljanje građana od strane policijskih službenika u Crnoj Gori. Na navedeno pismo gospodin Veljović je pozitivno odgovorio početkom aprila 2019,⁴⁴ pozvao je na zajednički sastanak direktoricu HRA i predsjednika Savjeta za građansku kontrolu rada policije i tako je započeta saradnja na ispunjavanju preporuka CPT.⁴⁵

U decembru 2019. godine, Uprava policije Crne Gore, Savjet za građansku kontrolu rada policije i HRA objavili su publikaciju „Zabrana zlostavljanja i mučenja – zaštita psihofizičkog i fizičkog integriteta“⁴⁶, u kojoj se naglašava da poštovanje ljudskih prava mora biti osnovno pravilo policijskog postupanja i kojom se promoviše sprječavanje i iskorjenjivanje zlostavljanja u policiji. Publikacija sadrži prevod izvještaja Komiteta za sprečavanje mučenja (CPT) o posjeti Crnoj Gori 2017. godine, u dijelu koji se tiče Uprave policije, Instrukciju direktora Uprave policije za sprovođenje preporuka CPT, prevod relevantnih standarda CPT za postupanje policije, kao i zajednički predgovor direktora Uprave policije, predsjednika Savjeta za građansku kontrolu rada policije i direktorice HRA. Urednik izdanja je mr Aleksandar Saša Zeković, predsjednik Savjeta za građansku kontrolu rada policije. HRA je znatno doprinijela prevodu standarda CPT sa engleskog na crnogorski jezik.

HRA je u 2019. godini nastavila praćenje suđenja desetorici zatvorskih stražara optuženih za torturu nad jedanaest zatvorenika Zavoda za izvršenje krivičnih sankcija (ZIKS) u januaru 2015. godine⁴⁷. Ročište je održano i martu u Osnovnom sudu u Danilovgradu, a HRA je pratila suđenje uz pomoć organizacije studentkinja i studenata prava "Adamas".

HRA je u septembru pozdravila činjenicu da je u postupku posle tri i po godine suđenja i skoro pet godina od torture nad zatvorenicima u Zavodu za izvršenje krivičnih sankcija (ZIKS) konačno izrečena prvostepena presuda kojom je utvrđena odgovornost svih okrivljenih službenika ZIKS-a⁴⁸. HRA je tom prilikom istakla da su kazne ipak na nivou zakonskog minimuma i ispod njega te da ne odgovaraju međunarodnim standardima.

U 2019. godini HRA je reagovala po prijavama građana na rad policijskih službenika i dostavljala pritužbe Savjetu za građansku kontrolu rada policije povodom prekoračenja primjene policijskih ovlašćenja.

Sve aktivnosti u okviru ovog programa izvedene su volonterski, bez posebnog projekta.

7. CRNA GORA I EVROPSKI SUD ZA LJUDSKA PRAVA

HRA prati, prevodi i objavljuje sažetke presuda koje Evropski sud za ljudska prava (ECtHR) donosi u postupcima protiv Crne Gore. Pored toga, obavještava javnost i o odlukama u kojima su tužene druge države, s ciljem da se poznavanje prakse ECtHR koja može biti korisna za Crnu Goru u što većoj mjeri proširi. Tako je HRA u 2019. godini objavila 7 saopštenja o presudama koje je te godine ECtHR donio u odnosu na Crnu Goru i 7 saopštenja o presudama koje su donijete u odnosu na druge države.

U ovom volonterskom projektu HRA pomaže Evropska asocijacija za pravo i finansije (EALF). Na internet stranici HRA je uspostavljen odjeljak „Crna Gora i Evropski sud za ljudska prava“⁴⁹ sa dvije tabele u kojima su sažeto predstavljene presude ECtHR koje su do danas donijete u odnosu na Crnu Goru. U prvoj tabeli su hronološki navedene sve presude, sa sažetim pregledom njihove sadržine. U drugoj tabeli su presude

⁴⁴ Odgovor direktora Uprave policije od 3.4.2019. na HRA pismo od 1.3.2019. dostupno na linku: <http://www.hracion.org/wp-content/uploads/2019/04/Odgovor-direktora-Uprave-policije.pdf>

⁴⁵ Odgovor direktorice HRA od 4.4.2019. na pismo direktora Uprave policije od 3.4.2019. dostupno na linku: <http://www.hracion.org/wp-content/uploads/2019/04/Odgovor-direktorice-HRA-1.doc>

⁴⁶ Publikacija „Zabrana zlostavljanja i mučenja – Zaštita psihickog i fizičkog integriteta“ dostupna na linku: <https://www.hracion.org/2019/12/30/zabrana-zlostavljanja-i-mucenja-zastita-psihickog-i-fizickog-integriteta/>

⁴⁷ Detaljnije dostupno na linku: <https://www.hracion.org/2019/03/18/18-3-2019-tortura-u-ziks-u-cetiri-godine-bez-presude/>

⁴⁸ Detaljnije o prvostepenoj presudi povodom torture u zatvoru, dostupno na linku: <https://www.hracion.org/2019/09/25/prvostepena-presuda-povodom-torture-u-zatvoru/>

⁴⁹ Detaljnije na linku: <https://www.hracion.org/crna-gora-i-evropski-sud-za-ljudska-prava-2/>

grupisane prema članovima Evropske konvencije o ljudskim pravima na koje se odnose. U 2019. godini, ECtHR je u odnosu na Crnu Goru donio 3 presuda i u sva tri slučaja je utvrdio da je podnosiocima predstavljeni povrijeđeno neko od prava zagarantovanih Evropskom konvencijom o ljudskim pravima i slobodama.

HRA pruža besplatne pravne savjete onima koji smatraju da su žrtve kršenja ljudskih prava, posebno u vezi sa uslovima za pokretanje postupka u Evropskom sudu za ljudska prava u Strazburu. Na HRA internet stranici www.hraction.org mogu se naći obrasci i uputstva za obraćanja ovom sudu, kao i uputstva za primjenu članova Evropske konvencije o ljudskim pravima. U prvom slučaju protiv Crne Gore u kojem je presudio Evropski sud za ljudska prava, Sud je razmatrao i *amicus curiae* koji je podnijela HRA. Pored promocije ljudskih prava, HRA se bavi i njihovom direktnom zaštitom. HRA je u 2019. godini čekala odgovore od Suda u Strazburu vezano za podnesene četiri predstavljeni Evropskom sudu za ljudska prava u 2018. godini, od čega tri zbog nedjelotvorne istrage policijske torture (slučajevi Branimira Vukčevića, Momčila Baranina i Milorada Martinovića) i jednu zbog kršenja slobode izražavanja i nedostatka djelotvornog pravnog lijeka, u slučaju Gorana Đurovića, nezakonito razriješenog člana Savjeta RTCG.

8. BESPLATNA PRAVNA POMOĆ

HRA je u 2019. godini dobila najmanje 20 zahtjeva za besplatnu pravnu pomoć u odnosu na građanska i ekonomsko-socijalna prava. Pomoć koju smo obezbjeđivali sastojala se u davanju pravnih savjeta, obraćanju nadležnim institucijama (Ombudsman, Savjet za građansku kontrolu rada policije, zatvor, Centar za socijalni rad, relevantna ministarstva), sastavljanju dopisa i istraživanju nacionalnih propisa i međunarodnih standarda.

HRA je ovu pravnu pomoć pružala volonterski i uz pomoć advokata Dragana Prelevića i Dalibora Tomovića koji su nam pomagali *pro-bono*.